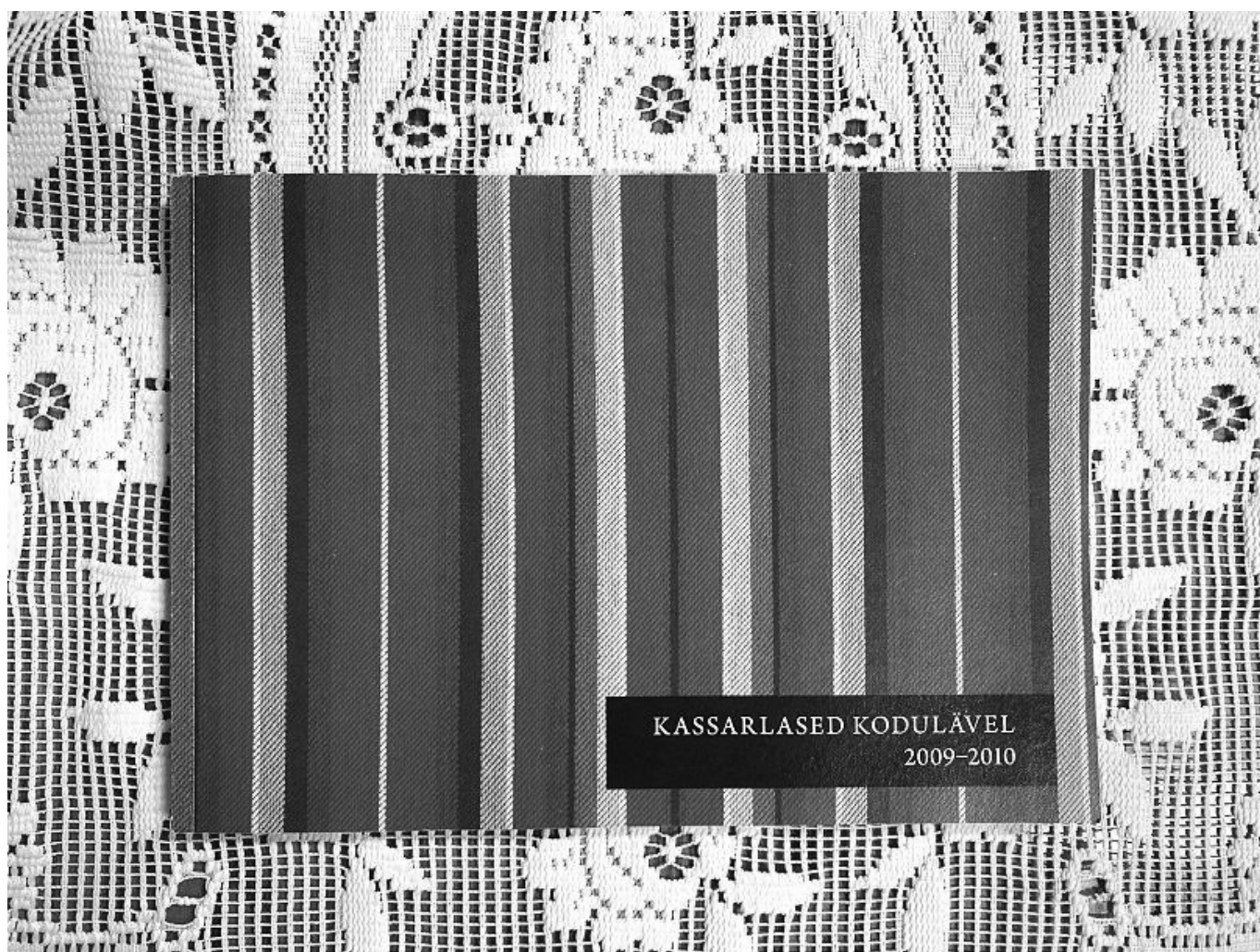

Kassarimaa

26. septembril 2020 esitleti Kassari rahvamaja õuel fotoalbumit
„Kassarlased kodulävel 2009–2010“.

2

775 tiinu. Lugejal võib nüüd kerkida küsimus, kuidas nii vähe. Kassari saar on üle 19 km² suur – noh, olgu, tollal oli pisut sellest veel merest kerkimata ja kuuendiku jagu saarest kuulus Orjaku mõisale, kuid 775 tiinu on ikkagi vaid 8 km² ümber. Kuhu jäi teine pool? Esmalt on vaja arvestada, et jutt käib ainult otseselt mõisamaast. Teine pool oli talumaa: vanad rendi- või juba päriks ostetud talud, mis polnudki seoses maareformiga otseselt teemaks. Ega ole teemaks selles kirjatükis siin.

Levinud on selline ettekujutus, et 1919. aasta maaseadus tähendas mõisate maa tasuta jaotamist talupoegadele. Ei, see tähendas mõisate riigistamist, millega senised renditalunikud muutusid riigi rentnikeks, ja seni otseselt mõisate majandada olnud maade tükeldamist uuteks, valdavalt väiketaludeks. Neid aga ei antud uutele omanikele mitte tasuta, vaid samuti rendile, esialgu 6 aastaks, seejärel põlisele, pärandatavale rendile koos õigusega (varjatud kohustusega) need pikaajalise järelmaksuga välja osta. Eesti iseseisvuse kaotamise ajaks Teise maailmasõja käigus ei olnud need enamasti veel lõpuni välja ostetud.

Hinnad olid nüüd siiski palju soodsamad kui vanatalude päriks ostmise aegu. Osa vanatalusid olid ka Kassaris juba enne maaseadust päriks ostetud ja neil polnud mõisaga enam suurt pistmist peale naabriks olemise. Hüpooteekvõlad pangast laenatud osturaha eest olid üleval ja vastavaid laenu tagasimakseid tuli jätkata. Tänu Vene agraarpankade siinsete osakondade minekule Eesti riigi kätte ja Vene rubla (milles laenud olid võetud) alul markadeks ja hiljem kroonideks ümberarvestamisele tegelikult mitu korda odavamaks kursiga vähenesid nüüd siiski jäsult ka need võlad ja maksed.

Paar „aga“ on selle 775 tiinu puhul tegelikult veel. Nimelt ei asunud sugugi kõik Kassari mõisa põllumajandusmaa tükid Kassari saarel, vaid neid jätkus ka Hiiumaale. Metsamaa asus peamiselt seal. Ehkki rendile antud mõisamaa hulgas oli kindlasti nii metsaheinamaid kui ka metsakarjamaid, ei olnud seal nimelt üldse puhast metsamaad. Metsa oligi tollal Eestis umbes kaks ja pool korda vähem kui tänapäeval ning mõisate tükeldamisel jättis sõjavõlgade ränga koorma all ägav puruvaene riik enamiku sellest alul endale, et sealt esmalt veel ise matti võtta. Muide, ka kogu seda 775 tiinu ei jagatud aasta hiljem uustalunikele.

Ühisus ei saanud enda valdusse ka mõisahäärberit (kus mõned viimaste mõisnike hõimlased ja teenijad endiselt elasid – mõni aastani 1928, härrastemaja mahapõletamiseni külapoiste poolt, kas siis lohakusest või lausa pahatahtlikkusest) ega poolt valitsejamajast. 1920. aasta kevadkülv oli ühisuse loomise ajaks juba tehtud, kuid 146 tiinu asemel (nii palju, meenutame, oli mõisapõlde) oli külvatud vaid 28 tiinule rukist ning 5 tiinule ja 4 vakamaale nisu. Veel 10 tiinu oli põldheina all. Külvatud seemnevilja eest tuli ühisusel tagantjärele muidugi tasuda, kuid riigile, mitte endistele mõisnikele, õele-vennale Stackelbergidele. Viimaseid polnudki enam kohal.

Rentimise kohta sõlmiti ühisusega leping, samuti ette valmis trükitud plangil ja terve lehekülje endi alla võtvate tempemarkidega. Aastaseks rendimääraks sai selles 12 122 kg rukist, st muidugi selle hinnale vastav summa rahas, mis tasuti osamaksetena. Et rukkiahind kõikus ja arvestus tehti tagantjärele tolle hetke hindades, siis selgus, et ühisus maksis isegi pisut enam, kui pidanuks, 79 940 marka 77 930 asemel. Vahe, 2010 marka, maksti tagasi. Millalgi avastati, et lepingu lõpetamiseks oli vastav akt vormistamata jäänud, ja see tehti tagantjärele 16. juunil 1925 ära, võttes eelnevalt asjaosalistelt ka seletused.

Mõisa üleandmine oli alguse saanud juba enne rendilepingut, 13. märtsil 1920, mil pandi kirja Kassari mõisa loomad, viljavarud ja inventar. Näiteks hobuseid pandi kirja 20 ja veiseid 63, kuid üles kirjutati üldse kõik, mis võimalik, pisiasjadeni välja. Kuuke hiljem, 21. aprillil, hinnati see vara – väga odavalt – ära. Väga odavalt seetõttu, et osa vara eest tuli mõisnikele seaduse järgi kompensatsiooni maksta, seda aga püüti kõikide võimalike meetoditega vältida, vähendada ja edasi lükata. Vara koguväärtuseks saadi 191 820 marka ja 50 penni, ent üllatus-üllatus, hobuseid oli nüüd 18 ja veiseid 58. Ka muus osas oli vähenemisi. Mõni päev

hiljem, 26. aprillil, toimus osa vara müük ühisuseliikmeile. Nüüd oli hobuseid vaid 15 ja veiseid 56, kõige muu osas samuti edasine vähenemine. Ega meil ole mõtet peitust mängida: kindlasti käiski mõisavara vaikselt kõrvaletoometamine. Samas pole mõtet sellesse laialitassimisse praeguse külluseaja moraalinormide järgi suhtuda – aeg oli tollal segane, paljude elujärg väga kehv ...

„Müük“ on pisuke liialdus, osalt oli tegemist rohkem jaotamisega, kuid osalt, vastupidi, oksjoniga. Liialdus oli see ka seetõttu, et osteti võlgu. Jaotusse ja müüki pandud loomad ja inventar olid hinnatud 87 759 margale, realiseeriti aga hinnaga 80 554, millest reaalselt tasuti kohe ainult 18 614 marka, ülejäänud kolme aasta jooksul. Selle kohta koostati võlakiri, millele kirjutas alla 32 ühisuse liiget.

Osa sellest rahast pidi niisiis minema endistele mõisaomanikele, ent sellega polnud kellelgi kiiret. Võlg neile (25 103 marka ja 25 penni) tasuti alles kaks aastat hiljem, pärast seda, kui öde-venda Stackelbergid seda 15. juunil 1922 jurist Hermann Kochi vahendusel Põllutööministeeriumilt taotlesid.

Hiljem, 1923. aastal, selgus järelkontrolli käigus, et müügis oli üldse olnud omajagu segast. Nimekirjad ei klappinud, müüdu seas oli ka arvele võtmata loomi ja esemeid, ostjate seas aga isikuid, kel selleks õigust polnud. Spekuleerimise vältimiseks ei tohtinud sellistel müükidel soetatud vara ilma vastava loata kolme aasta vältel edasi müüa, seda tuli heaperemehelikult hooldada jne. Tagatipuks oli tasumata ka müügitehingute juures kohustuslike tempelmarkide eest 1153 marga ja 50 penni ulatuses. Tuli asuda seletuskirju kirjutama. Kõik pandi muidugi tagantjärele klappima või aeti veelgi segasemaks, kedagi milleski süüdi igatahes ei tunnistatud.

Muu hulgas oli maha müüdud ka sellist mõisaomanike vara, mis polnud riigistamisele kuulunudki, isegi nende isiklike esemeid, ja osalt seetõttu esitasid mõisa endised omanikud – Julius Stackelberg (kes elas nüüd Saksamaal Münchenis) ja Sophie (kes oli abiellunud Manteuffelite suguvõssa ja asunud Mecklenburgi) – jurist Ludwig Maydelli vahendusel 14. juulil 1923 veel ühe kompensatsiooninõude. See rändas läbi kõik instantsid ja hääbus lõpuks 21. novembril 1924 Riigikohtus – ettekäändel, et taotluse esitamise ajaks oli müügist endast juba üle kolme aasta möödunud ja kogu asi järelikult aegunud.

Kassari mõisa maa uutele valdajatele jagamine leidis aset 1. märtsil 1921 ja Ago Pajur on seda oma artiklis (Kassarimaa nr 45, mai 2019) ammendavalt kirjeldanud. Maasoovi avaldusi oli 55. Ära jaotati ainult 582 tiinu, mis oli mõõdetud 30 krundiks keskmise suurusega 19,2 tiinu (suurim 31 ja väikseim 10 tiinu). Tegelikult anti välja veelgi vähem, ainult 27 krunti, sest üks määrati koolikohaks (mitte Kassari, vaid Keina koolile, mõisal oli maatükke otse Keina külje all), teine anti riigimaade ringkonnaalitseja käsutusse ja kolmas oli mõisa rohtaed, Anton Kibuse „kuningriik“. Oli neli eesõiguslikku isikut: üks Vabadussõja invaliid, üks langenud sõduri perekond, kaks senist väikekoha pidajat, keda ei võinud ju nende kodust välja ajada. Järgnesid maaharijate ühisuse liikmed, kel tuli vabadele kruntidele liisku tõmmata, ja alles seejärel kõik ülejäänud, kusjuures viimaste seas olid omakorda eesõigustatud endised sõdurid. Ühisuse liikmed said 14 talukohta ja 4 kahe peale (võimalikult paljudele maa andmiseks oli n-ö teisel ringil ka selline võimalus), väljastpoolt ühisust said terve asunduskoha üks sõdur ja üks endine mõisatööliline, üks krunt jagati kolme mõisatöölise vahel. Kaks krunti ühendati uueks suureks (55 tiinu) talukohaks ja anti kümne maatamehe ühisvaldusse, kümneks tükeldatuna poleks sealt ühtegi elujõulist talu tulnud.

Ehkki oli püütud nii palju vastu tulla kui võimalik, kõikidele soovijatele maad siiski ei jätkunud ja muidugi järgnesid kaebused. Lääne maavalitsus arutas neid 14. aprillil 1921 ja leidis otsuse õiglase olevat. Kõrvale olid lõpuks jäetud vaid sellised isikud, kelle perel juba oli (või nüüd said) talu, sealjuures Hiiu oludes lausa suurtalude omanike või rentnike pojad, samuti säärased mehed, kellest taluperemehi kindlasti ei usutud saavat.

Formulaar No 9

Ettevalmistamine

mõisa **hobuste jagamise nimekiri** Keina vallas Lääne maakonnas

Nimekirja kokkuseadmise aeg **Aprill** kuu **23** päev 19**20** a. Hindamise nimekirja kokkuseadmise aeg **Aprill** kuu **23** päev 19**20** a.

Kommisjoni esimehe nimi Liikmete nimed Hindamise komisjoni esimehe nimi

Hindamise nimekirjast	Mis hinnast	Mis põhjal on	Kellele on otsustatud	Müügitingimised	Ostmise	Volga, summas	Ostja allkiri, et ta	Tahendused
Järjek. Nr	Hobuse nimelise kirjaga	otsustatud	and		juures ära	arvamaks	on müügitingimised	
		valija			maksetud	aga	vastu võetud	
1	Lohumadil	16100	✓	Uhisus on kohustatud Kassari mõisa				
2	Pruu masin	16100	✓	saadud ettevalmistuse				
3	Masina rüü	520	✓	kolme aasta jooksul alal				
4	Liikvõ masin	2020	✓	hooldama ja pidev kellelegi ilusa				
5	Kõikuse masin	690	✓	kohtaliku ringkonna kvaliteet				
6	Liikvõ masin	1639	✓	kirjelduse kohta edasi minime				
7	Liikvõ masin	532	✓	See masin on muudetud väär				
8	Kõik masin	287	✓	dama. Summas see aga ei ole				
9	Sõltu masin	1104	✓	seis jaas. Põllutöö puhul on				
10	Liikvõ masin	228	✓	mitte õigus selle aspe. Seda ei				
11	Kõik masin	1580	✓	sa pöördusid ühtlasi pöör				
12	Liikvõ masin	248	✓	lakustama, seda ei ole				
13	Sõltu masin	2012	✓	ühinevõtt. Seda ei ole				
14	Sõltu masin	2875	✓					
15	Sõltu masin	805	✓					
16	Liikvõ masin	690	✓					
17	Kõik masin	1428	✓					
18	Kõik masin	4929	✓					
19	Kõik masin	528	✓					
20	Kõik masin	3415	✓					
21	Kõik masin	250	✓					
22	Kõik masin	681	✓					
23	Kõik masin	1035	✓					
24	Kõik masin	138	✓					
25	Kõik masin	62	✓					
26	Kõik masin	69	✓					
27	Kõik masin	37	✓					
28	Kõik masin	920	✓					
29	Kõik masin	103	✓					
30	Kõik masin	34	✓					
31	Kõik masin	1265	✓					
32	Kõik masin	1580	✓					
33	Kõik masin	190	✓					
34	Kõik masin	184	✓					
35	Kõik masin	460	✓					
36	Kõik masin	230	✓					
37	Kõik masin	432	✓					
38	Kõik masin	460	✓					
39	Kõik masin	23	✓					
40	Kõik masin	11	✓					
		65989						

Keina valla

Sellest jagamisest jäi üle maatükke (näiteks üsnagi suur Umbsoo heinamaa Keina kõrval ja kunagine Auna-ku karjamõis), -siile ja -ribasid nii Kassari saarel kui ka mujal Hiiumaal, mida järgmistel aastatel täiendavalt tükeldati või vastupidi, mõne naabertaluga liideti. Suurema kompaktsuse, mingite juurdepääsuteede võimaldamise pärast ja muudel praktilistel põhjustel jagati ümber ka juba välja antud maid. Lõpule hakkas see töö jõudma alles 1930. aastate keskel. Kassari mõisa kui suurmajandi lugu jõudis lõpule siiski just 1. märtsil 1921.

Orjaku mõisa taludeks jaotamise loo on Ago Pajur ära rääkinud veelgi põhjalikumalt, mistap piirdun vaid lühikese refereeringuga. Emmaste ja Orjaku omanik parun Alexander Hoyningen-Huene lahkus novembris 1918 Eestist koos Saksa vägedega, jättes oma Hiiumaa mõisate valitsejaks Taani kodaniku Valdemar Bardrami. 1919. aasta suvel võttis too mõisad rendile, ostes ühtlasi ära kogu elus ja eluta inventari. Et kolm kuud hiljem vastu võetud maaseadus andis aga erioigusi enne 11. novembrit 1918 (st enne Eesti Ajutise Valitsuse tegevuse taastumist) sõlmitud rendilepingute puhul, hakkas ta hiljem väitma, et ka tema leping pärineb juba sellest ajast, ja leidis endale mõisatöölise seast „tunnistajaid“. See viis pikkade õiguslike vaidlusteni, kuid riik jäi lõpuks muidugi peale. Esialgu siiski tunnistati Bardrami rendilepingut, see vaid vormistati 1. septembril 1920 ümber – mõisate rendileandjaks temale sai nüüd Eesti riik. Ühisusi neis mõisates seetõttu mõistagi polnud.

Orjaku mõisa inventar pandi rentniku juuresolekul kirja 16. märtsil 1920. Hobuseid oli siis 11 (üks küll suri peatselt), veiseid 16 (nende arv tõusis peagi vasikate arvel 22ni). Elus ja eluta inventari koguväärtuseks hin-

nati 121 637 marka ja 20 penni (kolleeg Pajuri kirjutises ekslikult 12 637 marka). Nagu Kassaris, nii müüdi ka Orjakus kogu see vara hiljem ära ja maksti eelnimetatud summa Bardramile kui selle kõige mitte-rüütli-mõisaomanikust eraomanikule 1922 ka välja, kuid just selles küsimuses (st vara hindamis- ja turuväärtuse vahe pärast – riik oli selle nimelt realiseerinud umbes kaks korda kõrgema hinnaga) hiljem protsessitigi. Orjaku maad jagati taludeks 2. märtsil 1921. Mõis oli küll 1381 tiinu suur (enamik Hiiumaal, mitte Kassari saarel, sellest põlde 130, karjamaad 343, heinamaad 313 ja metsa 164 tiinu, ülejäänud 431 tiinu olid juba vanatalude käes rendil Jausas ja mujal ning paarsada tiinu oli Hoyningen-Huene neile ja Doni agraarpan-gale müünud juba enne Esimest maailmasõda), kuid ära jaotati sellest ainult 593 tiinu, mis olid jagatud 22 krundiks. Keskmiseks teeb see 26,95, kuid enamik krunte asus otseselt Orjakus (lisamaatükkidega Hiiu saare poolel) ja need olid väiksemad, vahemikus 11–19 tiinu. Kaks krunti (tellisetehase maatükk ja metsa-vahikoht) pidid jääma välja andmata. Ülejäänud 20 kohale oli esitatud 66 taotlust. Taas oli osa maataotle-jaid eesõigustatud olukorras: kaks senist väikekoharentnikku, viis tasuta maasaajat, kaks langenud sõduri perekonda ja veel kaheksa endist sõdurit (viimased said neli talu ainukasutusse ja neli kahe peale). Kõigile ülejäänutele jäi nõnda ainult kolm krunti, millest kaks anti mõisatöölisele, kumbki kolme peale. Viimase talukoha saatus jäi esialgu lahtiseks. Emmaste vallavalitsus tahtis anda ka selle ühele endisele sõdurile, kuid riigimaade ülema esindaja nõudis, et koht läheks endisele mõisaomanikule Hoyningen-Huenele. Kaks ja pool kuud hiljem määras Lääne maavalitsus vaidlusaluse krundi endisele sõdurile, jättes varasema mõisa-omaniku ilma milletagi.

Noored Kassari mõisa varemetel: paremal ülal Konstantin Oolmets (Nurme), kolmas Peeter Nittim (Laasi), tema ees vend Anton. Keskel kiilaspäine mees Valdmann.

Kassari kabeliaia

Möödunud aasta 20. novembril kogunes rahvamajja haridusseltsi juhatuse kutsutud algatusrühm, et aru pidada Kassari kalmistu oleviku ja tuleviku üle. Vallavalitsus on koostamas valla üldplaneeringut ja seltsile laekus idee mõelda, kas kalmistut oleks vaja laiendada, sest viimasel ajal on Kassari kalmistul matmiskohtade leidmisega probleeme olnud.

Mõtted, mis sellel koosistumisel kirja said, olid järgmised:

Võiks kaaluda pealematmist nendele platsidele, mis on kaua aega hooldamata ja millel puudub hauatähis.

Teha inventuur, palju hetkel on vabu matmiskohti, ja tähistada need, et kogukond saaks arvamust avaldada järgmise suve jooksul kuni 15.09.2021.

Tööriistakuur tõsta väljapoole kabeliaeda. Prügi mahapaneku koht, kaev jaööriistakuur võiksid olla ühes kohas. Prügi peaks olema konteinerites. Tööriistakuuri asukohta saab kasutada urnimatusteks. Sinna võiks projekteerida sobiva seina või koha. Samas võib urnimatuste koht olla ka kalmistu kagunurgas parunite haudade taga.

Põhimõte võiks olla, et suguvõsa hauaplatse ei tuleks hajutada, kui see on vähegi võimalik, vaid olemasolevaid platse peaks laiendama. Urnimatuse korral ei ole alati vaja suurt lisaruumi. Miljöö tuleb säilitada, eriti vanemates kalmistuosades, ja vajadusel sätestada kalmistueeskirjades lisapiirangud.

Suur probleem on kalmistuküünlad, mida varesed laiali tassivad, ja hiljem on need järjega meres. Tuleks propageerida kalmistulaternaid ja võimaluse korral laternata küünlad keelata.

Käidi välja idee, et haridusselts kirjutab kalmistulaternate soetamiseks ja propageerimiseks projekti kohaliku omaalgatuse programmi. Nii oleks võimalus kabelist latern laenata või antaks tasuta latern iga uue hauaplatši kohta. Hiljem oleks niimoodi ehk laternate kasutamine rohkem levinud ja reostus väheneks.

Linda Tikk kalmistu võimaliku laiendamise maa omanikuna tegi ettepaneku, et üldplaneeringus võiks olla lubatud perspektiivne laienemine kabelist lõunas asuvast vanast osast lõuna poole umbes samas ulatuses vana osaga. Kui uus osa kasutusele võetakse, tuleks see ümbritseda samasuguse kiviaiaga, mis praegust osa piirab.

Kokkuvõttes jäi kõlama mõte, et enne laiendamist tasuks ära kasutada pealematmise võimalused ja tegeleda rohkem heakorra ning urnimatuse jaoks koha rajamise teemadega ning väga oluline on teada saada kogukonna arvamus nende hauaplatside kohta, mis tunduvad unustusse jäetud ja mida võiks pealematmiseks kasutada.

Seega üleskutse kõigile, kel Kassari kalmistul on lähemaid või kaugemaid hõimlasi, palun vaadake üle plat-side seisukord ja andke (eriti hauatähiseta platside kohta) vallavalitsusele kuni 15.10.2021 teada, millised platsid on teie hooldada ja kuhu kindlasti ei tohi peale matta.

On aeg kalmistu korrastamiseks

Kui oled mõelnud, et lähedase kalm vajaks ühel või teisel põhjusel värskendust, on just praegu parim aeg see töö ette võtta. Mida seejuures jälgida, kõneleb aiandusõpetaja Reet Palusalu.

Kalmistul käiakse sageli ka siis, kui ühtegi sugulast sinna maetud ei ole. Tõsi, kultuuriruumi võib tähendus küll erineda, ent enamasti on see rahupaik. Samas ei tohi unustada, et ühtlasi on tegemist avaliku haljasalaga: kõik, mis kalmuplatsidel tehtud, jääb silma ka möödujale. Seega tuleb võimaluste piires korda hoida ja kujundusega mitte liialdada.

Jälgi üldpilti.

Eestis ei ole ranget seadustikku kalmistute kujundamiseks ja lähedased teevad kalmu korda oma äranägemise järgi. Sageli on tulemus rahutu ega sobi keskkonda. Seepärast tuleks esmalt vaadata kalmistu üldpilti ja jälgida head tava.

Kalmumärki (olgu selleks siis hauaplaat, hauasammas või rist) valides uuri kõrvalhaudade sambaid. Kui nende kõrgus ei ületa 80 cm, oleks sobiv jääda sama kõrgusega kalmumärgi juurde.

Edasi tuleks kokku sobitada kalmumärk ja servakivi. Teisest materjalist serv ei ole hea mõte: näiteks ei passi betoonserv kohe kuidagi kalli lihvitud samba kõrvale. Kes vajab inspiratsiooni, siis kõige paremaid stiilinäiteid leiab Tartust Raadi kalmistu vanadest osadest. Seal kasutati juba sada aastat tagasi servakiviks sama materjali, millest oli tehtud kalmumärk. Kui rahaliselt pole võimalik servakivi paigaldada, tuleks kasutada labidaga lõigatud serva, mis sobib alati.

Kujunduselementide valimisel ei tohi unustada, et tegemist on rahupaigaga. Kõik materjalid kalmistule ei sobi. Vältima peaks ehitusmaterjale, alustades killustikust, põrandaplaatidest, betoonist kuni plastbordüüride või muude analoogsete materjalideni.

Iga taim surnuaiale ei sobi.

Pärast kalmumärgi ja servakivi paigaldamist on paras aeg mõelda sellele, millised taimed hauale istutada. Kalmul kasutatavad taimed jagunevad kolmeks: raamhaljastuse, pinnakatte ja vahetatavad taimed.

Raamhaljastuse taimed seovad kalmumärgi ümbritseva loodusega. Need istutatakse kalmumärgi ühele või kahele poole. Hästi sobivad väikeste mõõtmetega sordid, ka harilikul kuusel on palju madalaid ja kitsa võraga sorte, näiteks „Hiiumaa“. Kasutada võiks veel hariliku kadaka või hariliku pukspuu sorte, mida saab ka vormi lõigata. Liiga kõrgete või laiade vormide kasutamisel tekivad varem või hiljem probleemid. Näiteks ei saa hariliku jalaka leinavorme kasutada nende laia võra tõttu, samas lehiste leinavormid on kitsavõralised. Efektne on kasutada vormi lõigatud puid. Kindlasti tuleks taime valikul lähtuda valgusest ja mullastikutin-gimustest.

Pinnakattetaimi hakati kasutama eelmise sajandi alguses Saksamaal, sest taimedega kaetud pinna hooldamine on liiva rehitsemisest lihtsam. Muide – rehitsemine oli levinud kogu Euroopas – selleks oli spetsiaalne reha ja seda tehti sageli. Elutempo kasvades ja linnastumise suurenedes ei tulnud vanad võtted enam kõne alla ja nii mindigi üle pinnakattetaimedele. Vanades kalmistuosades võib praegugi näha, et vanasti kasutati Eestis pinnakattetaimedena näiteks väikest igihalja, bergeeniat, varjukivirikku, sinilille ja erinevaid kukeharja liike. Pinnakatteks on oluline valida taim, mis antud kohas kasvab. See jääb paika aastateks ja väljava-

hetamine on kallis.

Vahetatavat istutust tehakse kolmel korral aastas.

Esimene võimalus saabub kevadel, kui maa on sulanud. Siis võiks istutada aedkannikesi, sarvkannikesi, priimulaid või muid kevadisi õitsejaid.

Suvine istutus on tark teha mai lõpus, pärast suurte külmade möödumist. Vali taimed, millele sobivad just need valgus- ja niiskustingimused. Vastasel juhul taimed kiratsevad ega ole dekoratiivsed. Kalmistu haljastamiseks sobivad tublid õitsejad, nagu näiteks alatiõitsev begoonia, mugulbegoonia ja roosbegoonia. Niiskema pinnase puhul on väga ilusad ka balsamiinid ja pelargooniumid.

Sügisese istutuse aeg on septembri alguses. Siia sobivad taimed, mis on pikalt dekoratiivsed. Kanarbikkudel on mitmeid sorte, millel õied ei avane ja mis on veel kevadelgi ilusad. Eerika on väga ilus, ent kahjuks külmub esimeste külmade saabudes. Kaval on kasutada lehtdekoratiivseid liike, nagu helmikpööris, pisipööris või madalad värviliste lehtedega ilukõrrelised. Istutamisel tuleb kõik taimed potist välja võtta ja istutada need kalmul olevasse mulda. Otstarbekas on välja vahetada vaid vahetatava istutuse alla jääv muld.

Helekollase või valge liiva, killustike ja multside kasutamine kalmudel ei ole õigustatud.

Hea teada:

kunstlilled kalmul on pigem prügi. Tröösti pakuvad vaid lõikelilled. Võimaluse puudumisel on parem lilli mitte viia või kasutada lillede asemel okaspuude oksa, nagu tegid meie esivanemad.

Kalmule tuleb viia küünlad, mis on valged ja ehtsad. Päikesepatareidel töötavad lambid ei sobi.

Pink on pargimaastiku element ega sobi kalmukujunduses. Eelmise sajandi alguses olid pingid vaid vahekäikudes, kus ongi nende õige koht. Praegu leiab neid peaaegu iga kalmu juurest, ehkki istudes kedagi ei austata ega mälestata. Samuti ei istu keegi määrdunud pingile.

Naisteleht 23.09.2020

Veel Kassari kalmuaia pärgadest

Olin 2018. aasta suvel Kassari kabelis sündmuse juures, kus ajahambast ja küllap ka hoolimatust suhtumisest räsitud pärjad õuevalguses hinge kriipiva tunde tekitasid. Need olid ju kunagi tellitud oma kallitele lähedastele, kes pere juurest igavikuteele lahkunud! Kohapeal tekkinud mõte, et peaks vähemalt mõned pärjad püüdma taastada, ei andnud asu.

Kassari Haridusselts võttis 2019. aastal nõuks kirjutada KOP-i projekt nelja metallpärga taastamiseks. Asja algatamine ei olnud lihtne: tuli leida eestvedajad, võtta hinnapakkumised, selgeks teha suhted, mis kellelegi kuulub, pidada läbirääkimisi muinsuskaitseametiga jms.

Aga olukord sai selgeks: Kassari kabel kuulub EELK Käina Martini kogudusele. Taastatavad metallpärjad kuuluvad Kassari kogukonnale. Muinsuskaitse on fikseerinud oma dokumentides pärgade olemasolu ja nende ainuke nõue on, et taastatud pärgade paigutamine Kassari kabelisse ei tohi mingil moel kahjustada hoone olukorda.

2020. aasta kevadvoorus jäi meie esitatud projekt joone alla, mis tegi küll nukraks, kuid pani pingutama suurema omaosaluse nimel.

Kassari kabel on suvekuudel olnud juba aastaid avatud külakogukonna vabatahtlike (neid on tosinkond) toel „Teeliste kirikute“ raames, kabelit külastab suvekuudel ligikaudu 3000 inimest. Erilist huvi ja hulga küsimusi on tekitanud nähtavale paigutatud, kuid taastamata metallpärjad, mis on seotud XX sajandi alguse matusekommetega. Ja nii olenes meist, vabatahtlikest, kuidas me oskasime metallpärgade taastamise vajaduse külastajaile lahti rääkida. Ja toetused pudenesid vaikselt korjanduskarpi. Lisaks küpsetasid agarad perenaised Kassari rahvamaja perenaise Roberta eestvedamisel kohvikutepäevaks kooke, mille müügist saadud tulu läks metallpärgade taastamise jaoks.

Nii saime kokku arvestatava omaosaluse, 478 eurot, ja läkitasime sügisel taas projekti teele, küsides KOP-ist toetust 888 eurot. Seekord toetus tuli!

Praeguseks on neli metallpärga juba naasnud Tallinnast Eesti Vabaõhumuuseumi konserveerimis- ja digiteerimiskeskusest Kanut, kuhu esemete konserveerimise osakonna juhataja Heige Peets need isiklikult vastu oli võtnud. 2021. aasta suveks oli meie kogukonna ühel olulisel aardel, Kassari kabelil, suur ja oluline lisaväärtus kaunite taastatud metallpärgade näol. Ja tulles tagasi Evi Sadula kirjutatu juurde: ehk äratavad taastatud metallpärjad huvi meie lähiaja matusekultuuri vastu, millest on ka SA Hiiumaa Muuseumid teadusdirektori Helgi Põllo sõnul üsna vähe teada.

Ja projektitegevusega kaasneb veel midagi hoopis olulisemat: arusaam, et koostöö aitab alati. Kohaliku kogukonna ja kiriku ühishuvi kaudu metallpärgade taastamise vastu suurenevad meie teadmised ja koostöös-kused ning seeläbi tugevneb Hiiumaa kogukonna identiteet.

Suur tänu kõigile vabatahtlikele, kes suvekuudel Kassari kabeli ukсед lahti hoiavad, suur tänu lahketele annetajatele ja anonüümsetele kogukonna perenaistele, kelle küpsetatud kookide müügist teenisime tulu metallpärgade taastamiseks!

Olgem terved!

*Projekti „Restaureeritud metallpärjad Kassari kabelis on kogukonna koostöö tulemus ja osa meie matusekultuuri ajaloost“ juht Ester Tammis,
MTÜ Kassari Haridusselts liige*

Valgus teel

Marju Hanikat

sündinud 1938

Olen sündinud Haapsalus perekonnatuna, mu ema töötas teenijana rootsi perekonnas. Sünnitusmajast võttis mind kaasa vanaema, kes oli minu isa ema. Edasi läksime Vormsile elama. Seal sain ristitud Vormsi Püha Olavi kirikus. Vormsil saime elada neli aastat, kui algas sõda. Rootslased kutsuti kodumaale ja meil tuli sealt lahkuda. Pidime tulema Hiiumaale, Hanikatsi laiul elasid ema vanemad ja tema õde. Hanikatsil oli ka teine perekond: kaks venda Priidu ja Johannes, nende õde Anna ning tema tütar Helmi.

Kuna minu vanavanemad olid kurtummad, oli mul alguses nendega raske suhelda ja ma ei osanud ka eesti keelt. Aga naabritädi Anna luges pea igal õhtul palvusi ja ma käisin neid alati kuulamas, et mulle antud elust aru saada ja endale koht leida. Seetõttu sain ka eesti keele selgeks kergemini.

Hanikatsi vanemad inimesed olid kõik usuga seotud, nii minu vanaisa kui ka naabrite vanavanemad. Pühapäeviti luges vanaisa Priidik alati piiblist teatud peatükke. Vanaema Juliel oli jutluseraamat, mida tema luges pühade aegu.

Raamat, millest mina lugema õppisin, oli „Väike pildi Piibel“, ja katekismus, kust tuli käsud pähe õppida.

Ja kõik see, mis vanaisa ja ka tädi Anna rääkisid maailma loomisest, sidus nagu suure väe külge. Kõige armsamad olid ikka naabritädi

pühapäevased palvetunnid, kus sai ka laulda. Neist lauludest jäid mõned siiani meelde, nagu „Oh võta mind mu Jumal“, „Oh jäta mind su omaks“ jt. Eriti armsad on jõululaulud „Oh sa õnnistav“, „Püha öö“, „Üks roosike on tõsunud“, „Tulge oh lapsed“, mis siiani peas. Nii möödus see aeg, kui oli vaja kooli minna ja siis jäid need ilusad ajad harvemaks. Suvel käisime vahel kirikus Pühalepas. Paadiga Soonlepa randa ja jalgsi kirikusse.

Tuli kurb aeg Hiiumaalt lahkuda. See mandri ja linna elu ei olnud minu hingele küll lähedane. Mina ei võtnud linna omaks ega linn mind. Teadsin seda kogu aeg, et kunagi Hiiumaale tagasi tulen. Need aastad, mis seal elasin, mõni kord ikka käisin kirikus, aga võõraks jäi kõik.

Kuid tuli päev, kui töökohaga sai lõpparve tehtud, see oli aasta 1998, ja minust sai Hiiumaa elanik. Kuna elasin Suuremõisas, olid seal endised õpetajad ja koolikaaslased. Esimesena meenuvad klassiõde Marie Vösa ja õpetaja Leida Elbach. Siis toimusid Pühalepa kirikus igal pühapäeval jumalateenistused. Ka rahvast käis kirikus palju rohkem kui nüüd. Tuli tahtmine leeris ära käia. Rääkisid Pühalepa õpetajaga, aga temale ei sobinud minu vanus, kuna tema leerilapsed oli nooremad. Siin tuli mulle appi hea klassiõde Marie, kes tundis ka teist õpetajat.

See oli õpetaja Urmas Nagel, kes oli mind valmis vastu võtma. Sündis siis nii, et 1999. aasta viimasel päeval õnnistati mind Kassari kabelis. See oli unustamatu päev, ja minust sai Käina koguduse liige. Käisin nii Pühalepas kui Käina koguduse majas, suvel Kassari kabelis. Aga aastatega on palju muutunud, kirikulisi on vähemaks jäänud. Aga meie, kes me oleme oma hinge Jumalale andnud, jääme ikka nendeks, kellena Tema tahab meid näha.

Tänu sellele, et olen olnud palju koos kirikulistega Käinas, tunnen end suure pere liikmena. Olen neile nii tänulik ja olen õnnelik, et Jumal mind nende juurde juhatas. Mälestusi on veel Kassari kabeliaist, siis kui käisin Kassari koolis. Elasin vanaisa õdede Marie ja Helene juures Kanepiaias ja õhtuti käisin kabeliaias. Siis oli maetud sinna ainult vanaisa ema, nüüd puhkavad seal vanaisa, vanaema ja vanaisa kaks õde. Ja tean, et ka minu puhkepaik saab seal olema. Olen Jumalale nii tänulik, et peale pikki raskeid aastaid, tundmata oma vanemaid, saan ma puhkama nende armsate juurde, kes mind hoidsid ja armastasid, olid mulle vanemateks.

Armas hea Taevane Isa, au ja kiitus Sulle, kes Sa oled mind elus nii palju hoidnud, kaitsnud ja juhtinud. Jään Sinu lapseks ALATI!

ÕNNISTAMISE PÄEVAKS

Marije Veerus

SÜNDINUD 2.04.38 RISTITUD Veerus k.
ÕNNISTATUD Kassari kabelis 31.12.99

Mäed liiguvad ja künkad kõiguvad
küll, aga minu heldus ei liigu su
juurest ja minu rahuseadus ei kõigu,
ütleb Issand, su Halastaja.

Jes 54,10

See sõna juhatagu Sind ja olgu Sulle valguseks Su eluteel! Seda
soovib ja palub Sinule

Su koguduse õpetaja

Märkmeid seltsimajast

2020. aasta alguses Kassari rahvamaja perenaise ameti üle võtnud Roberta on nüüdseks kindlasti juba paljudele tuttav. Roberta juured on Kassaris, täpsemalt oli siit pärit tema vanaisa, Artur Elme – Gustavi ja Helene (Leenu) poeg. Vanavanaisa Gustav Elme oli meremees ning endise Kassari poe asutaja. Olles veetnud saarel kõik oma elu suved, koliti lõpuks perega paar aastat tagasi lõplikult Kassarisse, et siia tasapisi päris oma kodu luua.

Minu esimesel aastal siin majas oli kevadine koroonalaine ja hilisem järellainetus, mistõttu on rahvamaja igapäev olnud kindlasti teistsugune kui varasematel aastatel. Kui 2020. aasta kevadel sulges maja mõneks ajaks lausa ukсед, siis suvel saime see-eest topelt palju külastajaid võõrustada. Üritustel osales kokku umbes 1900 külalist, koos igapäevaste uudistajatega saime 2020. aasta suve ja varasügise jooksul kokku vastu võtta vähemalt 2400 inimest.

Esimest aastat kajastasime rahvamaja igapäevaelu tihedamini ka sotsiaalmeedias, et julgustada nii kohaliku kogukonda kui ka suvitajaid seltsimaja võimalusi kasutama – andsime pidevalt ülevaadet kontsertidest, töötubadest ja Hõngu kodukohviku käekäigust. Samuti võtsime tugevama suuna laste- ja loomasõbralikkuse poole: korrasime ülemise korruse raamatukogu, kus praeguseks on sorteerida jäänud veel mõni riul, ning tekitasime lastele sinna oma hubase mängu- ja lugemisnurga. Lapsi liigub majas palju ja rõõm oli näha, et ka kohvikukülastajad võtsid mängunurga kiiresti kasutusse! Samuti tekkis tore võimalus põnnidele, kes alumisel korrusel toimuvate ürituste ajal veel paigal püsida ei jaks, ent ometi ka oma toimetamisruumi vajavad.

Maja peal näitavad aeg-ajalt nägu pererahva kass Findus ja koer Aksel ning julgustame ka majakülastajaid oma hästi käituvaid lemmikuid kaasa tooma. Nii käis majas viimastel hooaegadel sõbralikke taksikoeri, korgisid, labradore, landseere, settereid – kõigist neist sai seltsimaja hing soojemaks ja meeleolu veelgi kodusemaks. Rõõmustasid nii lapsed kui ka külastajad, kes ei pidanud oma neljajalgseid sõpru kohvijoomise ajaks palavasse autosse jätma või külaskäigust hoopis loobuma.

Usume, et rahvamaja peab pakkuma meile võimaluse kokku tulla, end hästi tunda ja kõiki majja loodud võimalusi kasutada – sellepärast otsime jätkuvalt võimalusi, kuidas kogukonna vajadustele vastu tulla ning kohalikku elu ka talveperioodil rikastada. Kui järgmised aastad lubavad, tahame majja tuua rohkem hari-vaid loenguid ning rajada maja ümber rohkem õuemängudele meelitavaid võimalusi lastele. Soovime kindlasti tõsta taas ka raamatukogu külastatavust. Paljud ehk ei teagi, et Kassari rahvamaja riulid ei kogu ainult tolmunud suvilakirjandust, vaid et meile on viimaste aastate jooksul regulaarselt laekunud värsket uudiskirjandust – neidsamu raamatuid, mis kõrguvad veel praegugi raamatupoodide müügietabelite tipus!

Kuniks reeglid lubasid, toimusid majas joogatunnid, käsitöökubi kohtumised ning vabatants. Samuti olid ruumid esmakordselt kasutuses kaugtöökontorina. Nii jätkus elu ka koroonatalvel, kus suuremate ürituste korraldamine on liiga riskantne. Meie elu oli rahulikum, kuid ei jäänud seisma – vajadusel tuli kokku ka Hõngu tüdrukute punt, et soovijatele hõrgutisi küpsetada. Ühed õnnelikud, kes Annika ja Kaisa maitsevaid kodutoite rahvamajas eelmisel aastal maitsta said, olid Vabariigi President ning tema kantselei, kes novembrikuu lõpus Kassari rahvamaja väisasid ning meie kaugtöökontorit kasutasid. Peale kosutavat lõunasööki kaminasaalis allkirjastas Kersti Kaljulaid rahvamaja raamatukogus jõulukaarte ning andis intervjuu ajakirjale Peegel.

On rõõm, et rahvamaja elab ja hingab! Ka siis, kui suuremad kogunemised olid ära jäetud, harjutati majas

pille, tehti muusikat, korraldati kokandusõhtuid ning tuldi niisama kokku. Meie juures on laste kilkeid, on küünlavalgust ja taimeteed – ja on grupp noori lapsevanemaid, kellele läheb maja käekäik korda, kes hoolivad ja tegutsevad majas ning maja ümber oma vabast ajast ja tahtest. Ehkki 2021. aasta oli Kassarit tabanud beebibuumi tõttu vaiksem, loodame, et meie rahvamajas sirguvad lapsed on see järeltulev põlvkond, kes maja ja seltsielu korraldamise kunagi üle võtavad. Ja seniks oleme kõik üksteisele jõu ja nõuga toeks, et väikeste laste kasvatamise kõrvalt jätkuks kamba peale ikka võhma ka kogukondlikult aktiivseks jääda, kontserte korraldada, rahvamaja väikest taimeaeda hooldada ning kohvikut pidada.

Roberta Laas

Vasakult: Kaisa Kääramees, Annika Kääramees, Kersti Kaljulaid, Roberta Laas, Johan, Aksel ja Alan.

Kassari kultuurineljapäevade tänusõnad

Kultuurineljapäevade 7. hooaeg möödus kiirelt ja sisutihedalt, mida poleks hooaja alguses osanud oodatagi. Alustasime varem kavandatust nädalapäevad hiljem ja kuigi palju asju tuli ära jätta või ümber planeerida, läks hooaeg juunikuust hoogsalt lahti. KKNP üritused toimusid 28. maist kuni 17. septembrini ja sinna vahele jäi palju kontserte, teemapäevi, loenguid. Toimus 9 kontserti, neist 4 Orjakus, 4 Kassari rahvamajas, 1 Kassari kabelis; vaadata sai mitmeid näitusi eri paikades; toimetas kodukohvik HÕNG oma tuntud headuses; Orjakus sai vaadata filme, kodukohvikute päeval tegutses 4 kohvikut, oli 1 raamatuesitlus, 3 seminaari, väiksemaid õppepäevi, koolitusi ja grupimeditatsioone. Orjaku infomaja külastas hooajal 9300 inimest, neist kultuurineljapäevadel 2500; Kassari rahvamaja 2300 inimest, neist kultuurineljapäevadel 1690; Kassari kabelit 1710, neist kultuurineljapäevadel 518.

Suured-suured tänud kõigile, kes Kassari Kultuurineljapäevade ja teisi Suvi Kassaris üritusi külastasid – just teie kõigi jaoks me seda kõik need aastad teeme! Suured tänud ka Kassari rahvamajale, Kassari kabelile, Hiiumaa muuseumi Kassari näitusemajale ja Kassari puhkekeskusele, kes te kõik selle projektiga kaasa olete tulnud ning omapoolseid üritusi korraldate!

Tänusõnad ka Käina osavallale, kes toetab Suvi Kassaris korraldamist, püüame olla omavalitsusele headeks partneriteks ka edaspidi!

Tänu ja kummardusega

Margit Kääramees

KKNP projektijuht, Orjaku külamaja perenaine

Kersti Kaljulaid külamajas kaugtööl.

Minu Kassari

Sõnad: Malle Koor

Viis: Maie Ruuber

1. Väike Kassari saar
suure Hiiumaa varjus
kaitstud põhjala tormide eest.
Siin maa suundub merre
ja lainete harju
koondub kaldale kahel pool teed.
Nagu oleksid maailma äärel –
lainte kohin, ei helisid muid,
siiski oled vaid Orjaku säärel,
ümber kadakaväljade uim.

2. Ja kui tagasi jõuad
taas Veskimäe poole,
kus ristub kolm suuremat teed,
näed vägilast seismas –
siin Hiiumaa Leiger
kaitseb maad kõigi kurjade eest.
Peagi leiad end muuseumi õuelt
vana tammepuu tervitab sind.
Kui ses maas on kord sinugi juured
ihkab tagasi siia su hing.

3. Rahvas sajandeid olnud
meil lustlik ja töökas,
aegu nähtud nii halbu kui häid.
Kord naaber siin naabrimeest aitab,
kord nõökab
nii (on) elu meil alati käind.
Valged purjed ja kaluripaadid
ikka randuvad sadamais,
tubli rahvas siin toimetab tragilt
meie koduse Kassari mail.

1. Väike Kassari saar suurestiinmaa varjus kaitsitud

riikjala tormide eest siin maa suundub

merre ja lainete hõlju koondub kaldale kahelpool

teed. Nagu oleksid maailma äärel-

laine kolin ei helisid müra.

Süüsi oled vaid õigaku säärel

ümber kadakaväljade üm.

Esimest korda kuulis seda laulu Lepa Anna oma 125. sünniaastapäeval 21. septembril 2019.

Vasakult: Maimu Kruus, Anu Hülbg, Tiivi Lipp, Hiivi-Liivi Mugamäe, Urve Kääramees, Leonora Kääramees ja Tiiu Kopli.

Voldemar Panso 100

30. novembril möödus Kassari sõbra Voldemar Panso sünnist 100 aastat.

26.–28. juulil viibis Kassaris Riina Roose, Tallinna Linnateatri muusikaline juht, kes külastas V. Pansoga seotud kohti ja inimesi ning tegi märkmeid meie „Kassarimaades“ ilmunud mälestustest.

25. novembril toodi Riina Roose käe all Linnateatris Salme Kultuurikeskuses lavale „Osnap“.

21. septembril 2014 avati Kassari muuseumimaja õuel Lepa Anna ja Voldemar Panso padaajamise pukk.

Pildike kadunud ema varasalvest

Paja Anu

Oli kaunis suvepäev Piibuninal. Elna ja Panso otsustasid lõppude lõpuks ära mõõta, mitu meetrit siis ikkagi nina ja rahu vahele mahub. Kindla pikkusega nöör kahe vahel, asuti rahu poole tee. Algus läks väga hästi, tuju oli ehevil, ilm vaikne, vesi silitas päikesepalavat nahka. Ühel hetkel ei ulatunud Panso jalad enam põhja, ta hüpitask end ühtepidi ja teistpidi, torutas huuli, puhudes suhu tükkiivat lahevett ja teatas siis täie tõsisusega üle tasase mere: „Täna ei tundu selle töö jaoks kõige parem päev olevat, tuleme teine kord, kui laine vaiksem on.“

Aasta 2020

Jaauar

16. Kohtumine reformierakondlaste Kaja Kallase ja Jürgen Ligiga rahvamajas.
17. Kassari puhkekeskuses seminar lastevanematele, õpetajatele ja noortega töötavatele spetsialistidele „Kas on vahet, mida me räägime ja teeme?“.
23. Kinoõhtu Orjaku külamajas – „Fred Jüssi. Olemise ilu“.

Veebruar

13. Kinoõhtu Orjaku külamajas – „Talve“.
15. III Jäakalafestival Orjaku sadamas, korraldaja MTÜ Hiiu Lained.
21. Käina osavalla tänukirjad said Liisi Kummer-Leman, värskete tuulte toomise ja Kassari rahvamaja aktiivses töös hoidmise eest, Helgi Põllo, hea koostöö ja Hiiumaa omapära toomise eest Tuuletoni ekspositsiooni, ning Kassari haridusseltsi näite-trupp, küla- ja kultuurielu rikastamise eest.
24. Eesti Vabariigi sünnipäeva tähistamine kohvikus Hõng, muinaslugusid vestis Polina Tšerkassova.
26. Kassari haridusseltsi taasasutamise 25. aastapäev.
29. Iiukala bändi CD „Kaldale uhutud“ esitluskontsert rahvamajas.

Aprill

2. Orjaku külamajas avati kaugtöö- ehk vabakontor, mis leidis eriolukorra ajal aktiivset kasutust.

Mai

13. Ilmus Kassarimaa nr 47.
28. KKNP 7. hooaja avamine Orjaku külamajas: Liia Lüdigi-Algvere maalinäituse „Hiiumaailm“ ava-

mine.

29. Kassari rahvamajas ekstaatiline tants ja hingamine. Orjaku külamajas Ühenduse Kodukant Hiiumaa kogukonna infopäev ja üldkoosolek.
31. Nelipüha missa Kassari kabelis, õp Hüllo-Kristjan Simson.

Juuni

2. ETV saatesarja „Kalamehe jutud“ esimese saate „Hiiumaa Indrek“ esilinastus, saates rääkis oma tegemistest Orjaku sadama rannakalur Indrek Kääramees.
5. Ühenduse Kodukant Hiiumaa projekti „Külakogukondade võimekuse tõstmine ja tegevuskava“ seminaripäev Orjaku külamajas. Evi Sadula artikkel „Kassari kassi Kata kevadsokid ehk käsitööringi naised võtsid aasta kokku“ Hiiu Lehes.
6. Purjetamistreeninguid korraldasid Jahtklubi Dago ja Hiiumaa Spordikool.
10. Naiste praktikate kolmapäev rahvamajas.
14. Capoeira töötuba rahvamajas.
15. Orjaku külamajas SA Innove Rajaleidja infopäev Hiiumaa haridus-, sotsiaal- ja noorsootöö spetsialistidele.
18. Kassari haridusseltsi üldkoosolek.
22. Väike jaanipäeva lihalaat Orjaku sadamas, korraldaja Hiidlaste Koostöökogu.
24. Naiste praktikate kolmapäev rahvamajas.
25. Koolituspäev „Tervis ja eridieedid kaasaegses menüüs“. Grupimeditatsioon „Üleminek küllusteadvuse ja kerguse sagedusele“ rahvamajas.
26. Ekstaatiline tants ja hingamine rahvamajas.
27. Surnuaiapäha Kassari kalmistul, õp Hüllo-Kristjan Simson. Ühenduse Kodukant Hiiumaa vabatahtlike seltsiliste projekti lõpuseminar Orjaku külamajas.

Juuli

1. Naiste praktikate kolmapäev rahvamajas.
2. Ülari Kirsipuu kontsert „Jutud saksofoniga“ Orjaku sadama külamajas.
4. Taizé palvus Kassari kabelis, õp Triin Simson.
9. Ansambli Lõõtsavägilased kontsert Orjaku sadamas.
15. Naiste praktikate kolmapäev rahvamajas.
16. KKNP kontsert: Rebecca Kontus & Paul Daniel „Kummardus kodumaa loodusele“.
19. Kassari kabelis missa, õp Hüllo-Kristjan Simson.
23. KKNP kontsert: Kristjan Üksküla „Üle ääre“.
24. Õpituba „Jumestus iseendale“.
- 26.–28. Kassaris käis Linnateatri muusikajuht Riina Roose, kes külastas Voldemar Pansoga seotud paiku ja inimesi. Roose oli meeldivalt üllatunud, kui palju on veel inimesi, kes Pansot mäletavad.
30. Kodukohvikute päevad Hiiumaal. Kassari päeval olid kohvikud Orjaku külamajas, Kassari rahvamajas, Uus-Hansu ja Jaani-Madise talus. Päeva lõpetas DAGÖ plaadiesitluskontsert „KÜTE“ Orjaku sadamas.
Kassari kabeli metallpürgade restaureerimise toetuseks korraldatud koogiprallil Hõngus koguti 255 eurot.
Merike Paberitsi kontsert rahvamajas.
Kassari kabelis laulatus, õp Hüllo-Kristjan Simson.

August

1. Külade päeval Suuremõisas osalesid Ester Tammis, Heli Tuisk ja Toivo Platov. Koogid küpsetasid Tuuli Kopli, Tiivi Lipp, Heli Tuisk ja Ester Tammis.
2. Linaõlivärvi töötuba rahvamajas.
- 3.–8. Suvine merekool Meresõber Orjaku sadamas.
4. Gambavaim esitleb: Kassari kabelis kontsert, esinesid Villu Vihermäe ja Arvo Haasma.

5. Naiste praktikate kolmapäev rahvamajas.
6. Orjaku külamajas raamatu „Rannakalurite mälestusi Hiiumaalt“ esitus.
KKNP: suvekino Orjaku sadama külamajas: „Salmonid 25 aastat hiljem“.
- 7.–9. II Oti regatt Orjaku sadamas: võistlus Optimisti klassi purjetajatele, sh Hiiumaa meistrivõistlused. Korraldaja Jahtklubi Dago.
11. Komöödiateatri etendus „Pimekohting“ Kassari puhkekeskuse kultuuritelgis.
13. Maia Vahtramäe kontsert „Augusti unistus“ Orjaku sadama külamajas.
Grupimeditatsioon „Üleminek küllusteadvuse ja kerguse sagedusele“ rahvamajas.
- 14.–16. Dago regatt Kärkla–Orjaku, korraldaja Jahtklubi Dago.
15. Hiiumaa eelarvamusfestival „Kolumise kogusaamine – arvame Hiiumaa heaks!“ Orjaku sadamas. Korraldajad Hiiumaa Arenduskeskus, Hiiumaa vald ja Orjaku külaselts. Toetaja Leaderi programm.
Dago regati tantsupidu Orjaku sadama külamajas koos Iiukala Bändiga.
16. Kassari kabelis missa, õp Aare Vilu.
17. Hiidlaste Koostöökogu üldkoosolek Orjaku sadama külamajas.
19. Naiste praktikate kolmapäev rahvamajas.
20. KKNP kontsert: Ingel Undusk „Kõik tuleb taevast“.
22. HIIU KALA JA ÕLLE FESTIVAL Kassari puhkekeskuse õuel. Korraldaja MTÜ Hiiu Lained.
24. Pärnumaa Lindi külaselts külastas Kassari saare vabaühendusi, tutvuti Kassari haridusseltsi ja Orjaku külaseltsi tegevusega.
26. Tallinnas Stenbocki majas anti Regionaalmaasika auhind Margit Kääramehele ja Orjaku külaseltsile. 35-st üleriiglisest kandidaadist valiti välja 5 tunnustuse saajat.
27. KKNP: Mari Jürjensi kontsert Kassari rahvamaja õuel.
29. Kassari kabelis Taizé palvus, õp Triin Simson.
Orjaku sadamas muinastulede öö tähistamine.

September

3. KKNP: sadamakino Orjaku sadama külamajas. Näidati filmi „Made in China”. Korraldaja MTÜ Hiiumaa Kino.
- 4.–5. Lootuse küla ja Hiiumaa Kristliku Misjonikoguduse suveseminar Orjaku külamajas.
6. Hiiumaa Kristliku Misjonikoguduse 5. aastapäeva tähistamine Orjaku külamajas.
10. KKNP: sadamakino Orjaku sadama külamajas. Näidati filmi „Meisterkokk Cheng”. Korraldaja MTÜ Hiiumaa Kino.
17. Biosfäärialala 30 aasta juubeli tähistamise seminar Orjaku külamajas. Korraldas Hiidlaste Koostöökogu.
Kassari Kultuurineljapäevade 7. hooaja lõpetamine. Esinesid Käina huvikooli muusikaosakonna õpilased ja segakoor Hiiula.
25. SA Hiiumaa Sadamad nõukogu koosolek Orjaku külamajas.
26. Maal elamise päev, fotoalbumi „Kassarlased kodulävel 2009– 2010“ esitlus rahvamaja õuel, kirbuturg, Hõngu kodukohvik, raamatukogus näitus „Helle Simm 100 / Jaan Kross 100”.

Oktoober

4. Grupimeditatsioon „Suguvõsa energiatega raskustest” rahvamajas.
10. Täna kirikutes abiks olnutele mööda Hiiumaa pühakohti. Kassari kabelit tutvustas Anu Hülgl, Harju palvemaja Väino Kaev, Puski kirikut Agu Kohari, Kõpu õigeusu kirik-koolimaja Harda ja Indrek Roosna (seal oli ka väike lõunapaus, pererahvas pakkus teed-kohvi), Kiduspe palvemaja (Sarala kabel) Ilme Treisalt, Reigi pastoraati Maret Kukkur ning värskelt remonditud Kärkla kirikut Triin Simson.
18. Kassari Wambola rahvaretk. Matka korraldas matkaklubi Muku ja staap asus Orjaku sadama külamajas.
19. „Kassarimaade“ täiskomplekti kinkimine Putkaste Samaaria hooldekodule.

20. Hiiumaa muuseumi FB lehel Kauri Kiivramehe artikkel Orjaku kalameeste Toomas Vikerpuri ja Indrek Kääramehe Haldrekarahu juurest kaldale toodud laevatükist ehk kiilsoni fragmendist, mille seest leiti sinna laeva ehituse ajal pandud Rootsi mündid aastast 1914.
21. Muusikaõhtu Kassari rahvamajas.
23. Orjaku sadama infomaja lõpetas hooaja, alles jäänud jäätistega premeeriti Käina huvikooli ABBA-šous osalejaid.
24. Eestimaa rahvamajade päev, näituse „Kinnas – ilu- ja tarbeese läbi aastakümnete” avamine.
29. Kinoõhtu Orjaku külamajas. Näidati filmi „O2”. Korraldaja MTÜ Hiiumaa Kino.
30. Hiiu Lehes ilmus Evi Sadula artikkel „Kirikinda näitus Kassari rahvamajas”.
31. MTÜ Orjaku Külaseltsi üldkoosolek, kinnitati majandusaasta aruanne ja arutati järgmise aasta plaane. Osalejatele tutvustati Hiiumaa Sadamate SA plaane Orjaku sadamas ning tehti tutvumisring veel ehitusjärgus saunamajas.

November

4. Orjaku külaselts sai teada kohaliku omaalgatuse programmi toetusest, mis võimaldab osta virnastatavad toolid ja majade kaunistamiseks õuevalgusketid.
6. FC Hiiumaa jalgpalli esindusmeeskond tõusis II liigasse. Koosseisus mängib ka Jaagup Kopli.
7. Hiiumaa Vabatahtliku Merepääste Seltsi korraldatud õppepäev Orjaku külamajas.
17. Maive Jõehe „Mälestusi Pansost, mis ei kustu“ Hiiu Lehes.
24. President Kersti Kaljulaid ja tema kantselei töötasid Kassari rahvamajas.
25. President Kersti Kaljulaid nimetas Orjaku sadama külamaja kaugtöökontorist ametisse ministrid Jaak Aabi ja Anneli Oti.
27. Ehitaja andis Käina osavallale ja SA-le Hiiumaa Sadamad üle Orjaku saunamaja.

Detsember

11.–12. Jõulukingituste müügipäevad Orjaku külamajas.

11.–13. Käsitöö ja omatoodangu laat Kärkla jõuluturul. Kauplemas olid Viive-Kai Rebane, Ülle Lorits Merike Niimann.

18. SA Hiiumaa Sadamad sai kaheaastaseks. SA

haldab Kärkla, Orjaku ja Sõru sadamat.

18.–20. Jõulukingituste müügi päevad Orjaku külamajas

Pildikesi meie tegemistest

Pildikesi meie tegemistest

Pildikesi meie tegemistest

Pildikesi meie tegemistest

Pildikesi meie tegemistest

Pildikesi meie tegemistest

Täname

Suur tänu kõigile küpsetajaile, kes valmistasid 30. juuli koogipralleks väga maitsvaid kooke ja pirukaid! Tänu teile saime müügist 255 eurot Kassari kabeli metallpärgade restaureerimise fondi.

Käina Martini kogudus tänab abilisi: Anu Hülgi, Rein Järva, Tiiu Kopli, Urve Kääramees, Eva Laur, Ulvi Mets, Valve Mölder, Merike Niimann, Tiiu Nittim, Evi Sadul, Silvi Steinberg, Ester Tammis, Juta Tau ja Diana Üksik.

Aitäh teile!

Plekkpärgade taastamiseks kogusime kabelis 2019. ja 2020. aastal kokku annetusi 407 eurot ja 6 senti. Kaasava eelarve kaudu saime 2021. aastal 5040 eurot Kassari kabeli ja Stackelbergi kabeli uute uste tegemiseks.

Teated

Kui Jumal lubab, toimuvad jumalateenistused järgmise kava järgi:

26.06 kell 11.00 surnuaiapäeva

18.07 kell 11.00 missa

15.08 kell 11.00 missa

19.09 kell 11.00 missa

10.10 kell 11.00 lõikustänapäeva jumalateenistus

24.12 kell 19.00 jõuluõhtu jumalateenistus

Taizé palvused on iga kuu viimasel laupäeval kell 18.00 (29.05, 26.06, 31.07, 28.08, 25.09, 30.10, 27.11, 25.12).

Loodame kabeli uksi lahti hoida 17. juunist 31. augustini igal neljapäeval, reedel ja laupäeval kell 12.00–17.00.

Hea, kui lahtihoidjaid oleks rohkem. Ootame huvilisi. Tuleb lihtsalt hoida ukсед lahti, ise kohal olla ja vaadata, et kabel korras oleks. Midagi rasket seal ei ole, giiditeenust tegema ei pea. Keelatud see ka ei ole. Kui keegi soovib, pangu ennast proovile, ehk leiab huvitava ameti edaspidiseks.

Sügisel teeme abilistele tänureisi.

Reet Kääramees

On võimalik tellida fotoalbumit „Kassarlased kodulävel 2009–2010“. Hind 40 eurot.

Soovijail helistada N 12–19 Kassari raamatukokku telefonil 469 7222.

Tasuda saab kahel viisil:

1. Esitada rekvisiidid, mille alusel koostatakse arve, mis saadetakse teie meilile. Selle alusel teete ülekande.
2. Sularahas rahvamajja Inga kätte.

01.09–31.12.2021 on Kassari rahvamaja avatud neljapäeviti kell 12–18

Kel on kodus vanu kirikindaid, miks ka mitte uusi, palume tuua need seltsimajja kindanäituse täienduseks.

Näitus jääb avatuks suveni, aga võimalik, et isegi sügiseni, et ka suvekülalised saaksid imetleda kassarlaste näputööd.

Evi

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Kultuurilooline Arhiiv ja Ühendus Eesti Elulood kuulutavad välja kogumisvõistluse „Kirjad minu elus“.

Oodatakse kirjavahetusi ja mälestusi kirjavahetuse pidamise kohta. Mälestuste puhul kirjavahetusest võiks mõelda järgmiste teemade peale:

- Kuidas kirjavahetus alguse sai, kui sage see oli ja kui kaua kestis?
- Kas suhtlus kirjade adressaadiga kulges põhiliselt kirjade kaudu või hõlmas see ka tavasuhetlust? Milline oli kirjade vahetamise ja tavasuhetluse suhe?
- Mis teid kirjavahetuse juures köitis? Mis olid kirjavahetuse põhiteemad ja kuidas te neid arendasite?

Kontakt: Maarja Hollo / elulood@kirmus.ee

Kirju oodatakse 1. detsembrini 2021 aadressile Vanemuise 42, Tartu 51003.

Väljaandja Kassari Haridusselts.

Ilmub kaks korda aastas. Koostanud Merike Niimann, Anu Hülj ja Tiivi Lipp.

Pildid: Rahvusarhiiv, Melitta Hollmann, Mattias Tammet, Tuuli Kopli jt.

Küljendanud ja trükinud Recado Meedia.
